

Грек, або Римлянин говорив, що йому належить першество перед Богом задля його національності. Кождий християнин, якої національності він не був, вважався за однаково доброго, коли його вчинки були добрі. Ніяка національність не приписувала собі права порядкувати церквою у другій національності. Люде кожної нації порядкували самі своїми власними церковними справами а людей чужої національності приймали між себе і вивисшали між собою лише тоді, коли вони своїми надзвичайно добрими вчинками на те собі заслужили. Колиж хто сам втручався в церковні справи чужої нації, того викидали споміж себе, як паршиву вівцю. Береження прав місцевого населення в церковних справах ішло так далеко, що в церковні канони поставлено заборону єпископови втручатися в справи другої дієцезії, і заборону парохови втручатися в справи чужої парохії.

Найкраще зберігся по нинішній день слід самостійного господарювання кожної нації своїми власними церковними справами у східних церквах в виді автокефалії церков та в виді патріархатів. Право кожної нації господарювати самостійно своїми церковними справами було таке широке і таке самозрозуміле, що автокефалію признано навіть церкві на острові Кипрі. Населення того острову є грецьке і для него не булоби надзвичайної кривди в тім, якби в церковних справах воно підлягало грецькій церковній ерархії. Однакж Кипр є доволі віддалений від Греції і живе своїм окремим життям, а се вже вистарчало на те, аби признати йому потребу церковної самоуправи, автокефалії.

Добитися визнання автокефалії церкви в початках християнства не було тяжкою річю, бо тоді ще панував серед християн правдивий християнський дух любови, виrozumіlosti і бажання добра другим. З ходом часу, як число християн зросло і християнство стало більше звичаєвим та формальним, а ще більше коли християнство стало пануючою релігією, церковна ерархія в різних краях зачала сходити зі старого християнського становища, зачала забувати про Христову науку і Божу волю, а натомість зачала мріяти про вигоди, почести і політичну силу. Оттоді зачалися спори за першество в церкві, за право ерархів пануючої або сильнішої національності втручатися в домашні справи національності поневоленої або слабшої. Церкву зачалися уживати до політики. Тоді то сталося, що єпископ римський додумався проголосити себе головою християнської церкви задля того, що Рим був столицею римської держави, яка обіймала увесь відомий тоді світ. Все таки східні патріярхи ніколи не приписували собі аж таких прав, як папа римський і сему треба в великій мірі завдячувати, що у східній церкві не творилися так різні секти, як в області, обняті зверхністю папи римського. Східна церква була більше демократична і коли навіть повставали в ній різні думки, їх скорше вдавалося погодити.

Український нарід прийняв Христову віру з Царгороду і хоч українська церква за часів самостійності української держави не була формально визнана автокефальною, то до повної автокефальності дуже мало їй бракувало. Зверхність Царгороду над церквою обмежувалася до того, що патріярх від часу до часу (але не кожного разу!) благословив для України митрополита, а той вже порядкував справами української церкви як її дійсний голова. Треба однакж зазначити, що і сей стан частинної залежності української церкви не був для Українців повнім вдоволюючим і кілька разів приходили між Українцями і царгородським патріярхом прикрі конфлікти, а остаточно таки з причини Царгороду українська православна церква попала проти волі українського народу під зверхність московського патріярха. Царгородський патріярх буквально за гроші продав Москві зверхність над українською православною церквою і за те був навіть скинений зі становища патріярха. І Москва, купивши для себе українську церкву, не занехала повернути їй в могутнє орудіє для поневолення українського народу.

Не краще вийшла українська церква під опікою Польщі. Польща старалася всіми силами накинати Українцям римо-католицизм, аби зєднати в сей спосіб Українців з Поляками вперед вірою, а далше й зовсім повернути їх у Поляків. Відтак накинута їм унію, гадаючи посередно дійти до того самого, до чого перше йшла прямо, — через унію думала перетягнути Українців в римо-католицизм, а відтак поробити їх Поляками. І в великій мірі Полякам се вдалося. Мільйони Українців пропали для українського народу в той спосіб, що вперед ставали уніятами, відтак римо-католиками, а тоді вже й цілком польщилися. Холмщина була колись чисто українською країною; тепер вона на половину спольщена. В Галичині більше чим третина населення є римо-католики Українці, які задля своєї релігійної приналежності причисляють себе до польської народності і є найзавзятішими ворогами українського народу.

Історія є учителькою життя — говорить стара латин-

ська пословиця. З історії найкраще можемо навчитися, що і як треба робити, аби оминати похибки минувшини. Історія вчить нас, що навіть частинна залежність української церкви від чужих людей виходила на шкоду українському народови. Історія вчить нас, що в початках християнства кождий нарід сам порядкував своїми церковними справами. Святе Письмо учить нас, що Христос ані Святий Дух не дав ніякому народови ані одиниці чужого народу права порядкувати в українській церкві. Отже заключення з того ясне: Українці не повинні до того допускати, що противиться Божій волі і що показалося в історії противним інтересам українського народу.

Український нарід може славити Бога без чужих посередників і агентів. І як другі народи ще в початках християнства утворили в себе самостійні церковні організації, так і український нарід має право се зробити. Українську мову Господь Бог розуміє так само добре, як мову польську, латинську, московську, староболгарську, чи грецьку. Молитву з українських уст вислухає Господь так само легко, як молитву з уст московських, польських, чи італійських. І як буде робити Господови Богови ріжницю особа того, хто молиться, то не задля того, якої він народності, тільки задля того, якої він морали, — чи він чоловік праведний, чи грішник.

А грішник є кождий, хто приписує собі, що він має більший голос в Бога, чим якийнебудь Українець. Грішник є кождий, хто намагається порядкувати справами совісти Українців тоді, коли сам не вважає себе за Українця між Українцями, тільки чим иншим. Бо хто між Українцями не є Українцем, той є агентом якоїсь другої національності і старається під покришкою релігії витягнути з Українців користь для другого народу. Зі всіх родів лицемірства нема гіршого лицемірства над релігійне лицемірство, над бажання панувати над чужим народом три помочи релігії.

Церква може нарід підносити, але може його й понижувати. Підносить нарід церква правдива, котра служить Богови. Служба Богови йде завжди в парі з бажанням добра людям. Церква, що дійсно служить Богови, дбає про добро народу. Церква, що не дбає про нарід, не служить і Богови. І коли бачимо церкву, яка на першій місці ставить не інтереси того народу, який в ній гуртується, тільки інтереси якогось другого народу, інтереси держави-гнобительки, або інтереси урядуючої кліки, чи родини, то нема що багато навіть застановлятися, над тим, яка се церква. Се не Божя церква і не правдива церква. Се глум над церквою, се використання церковних форм для поневолення народу. Через те се є питанням першорядної ваги для кожного доброго християнина: Хто має рішаче слово в моїй церкві? Коли рішаче слово в церкві має нарід, вірні, які в тій церкві гуртуються, то се правдива церква, церква Божя. Коли в церкві має рішаче слово цар, то се церква і не правдива і не божя, тільки царева. Коли рішаче слово має Польща, або Рим, чи взагалі хтось чужий, то се так само не є церква ні Божя, ні правдива, — се машина для поневолення народу в інтересі Польщі, в інтересі Риму, чи в чім там не булоб інтересі.

Християнську релігію, на жаль, довгі часи уживали вороги українського народу як способу до панування над тим народом. Релігія була родом ярма, при помочи якого над українським народом з одного боку панувала Польща, а з другого Москва: релігію вони уживали на те, щоби той нарід легше використовувати, знищити. Польща при помочи унії, а Москва при помочи поневоленої православної церкви, яку зробила царською, убивали душу українського народу. Церква в чужих руках і під чужим проводом була середником винародовлення українського народу. Церква, страшно сказати, була найстрашнішим і найзрадливішим ворогом українського народу. Чиж диво, що між інтелігентнішими верствами українського народу виродилося недовіря до церкви? Дуже зле свідчилоб се про нашу інтелігенцію, якби вона, люблячи щиро свій нарід, рівночасно одушевлялася церквами, які в дійсності помагали ворогам народу держати його далше в неволі.

Отсе є причина, для чого український нарід нині відновлює свою власну, національну церкву, українську православну церкву. Досить нам неволі під покришкою віри! Український нарід може сам порядкувати справами своєї совісти і український нарід твердо постановляє собі скинути з себе ярмо всіх церков, що держать його в неволі. А невольником під релігійним оглядом є кождий Українець, котрий належить до церкви, в якій порядкують якісь чужинці, а не Українці.

Молімо Господа, щоби вляв розум в уми маловидючих людей, що шукають між чужими людьми за посередниками, які запровадилиб їх до царства Божого, а тимчасом замість посередників находять грішників, які самі переступають закон Божий, бо беруться до того, до чого Господь Бог не дав їм ніколи права.

В. Н.